

Dr Hajrija SIJERČIĆ-ČOLIĆ
Pravni fakultet Univerziteta u
Sarajevu

Pregledni članak

UDK: 343.137.2 ; 343.13(4-11)

Primljeno: 18. septembra 2013. god.

**POSTUPAK ZA IZDAVANJE KAZNENOG NALOGA:
PROCESNO ZAKONODAVSTVO U
BOSNI I HERCEGOVINI I REGIONALNI
UPOREDNOPRAVNI OSVRT**

U radu se analiziraju koncepti povezani sa skraćenim i pojednostavljenim formama krivičnog postupka. Danas postoji veliki broj skraćenih postupaka i pojednostavljenih suđenja u nacionalnim krivičnoprocesnim sistemima. Bez obzira na to kako su normativno uređeni i kako ih pozitivno pravo naziva, oni otvaraju put racionalizaciji krivičnog postupka, otklanjaju dugotrajnost krivičnih postupaka i ubrzavaju ih, omogućavaju optuženom, naročito nakon priznanja krivičnog djela, brzo okončanje krivičnog postupka i donošenje sudske odluke. Posebna pažnja je usmjerena, iz regionalne perspektive, na one pojednostavljene forme krivičnog postupka u kojima se krivična sankcija ili mjera izriče izvan stadija glavnog pretresa. Zaključna izlaganja odnose se na zajedničke karakteristike pojednostavljenih procesnih oblika i instituta u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj, Makedoniji, Sloveniji i Srbiji.

Ključne riječi: skraćeni krivični postupak, postupak za izdavanje kaznenog naloga, uporednopravni prikaz, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Makedonija, Slovenija i Srbija.

1. Uvodne napomene

Pojednostavljenje procesnog postupanja u raspravljanju o krivičnom djelu i njegovom učiniocu može se vezati uz daleko i davno nastajanje krivičnog postupka i njegov razvoj. Historijski dokumenti, zakonski tekstovi, teorijske rasprave, svjedoče da su i u dalekoj prošlosti postojali elementi skraćenih postupaka i različiti oblici pregovaranja tužioca i optuženog u krivičnom postupku. Racionalizacija krivičnog postupka bilježi intenzivniji razvoj tokom XIX vijeka, što je razumljivo, jer je to vrijeme snažnih reformskih zahvata u krivičnom zakonodavstvu, naročito onom koje se nakon Francuske revolucije razvija u Evropi. Danas postoji veliki broj skraćenih postupaka i pojednostavljenih suđenja u nacionalnim krivičnoprocesnim sistemima, a tim pojednostavljenim oblicima postupanja pridružuju se i različite forme konsenzualnih procesnih ustanova. Bez obzira na to kako su normativno uređeni i kako ih pozitivno pravo naziva, oni otvaraju put racionalizaciji krivičnog postupka i krivičnog pravosuđa, otklanjaju dugotrajnost krivičnih postupaka i ubrzavaju ih, rasterećuju krivično pravosuđe, omogućavaju optuženom, naročito nakon priznanja krivičnog djela, brzo okončanje krivičnog postupka i donošenje sudske odluke.

Pojednostavljenje procesnih oblika i instituta kroz koje se razvija krivični postupak ne razmatra se samo u nacionalnim okvirima. Aktivnosti se preduzimaju i na međunarodnom planu s obzirom na to da se kroz različite dokumente favorizuje ideja o raspravljanju o krivičnom djelu u skraćenom krivičnom postupku. Zadržimo se na Preporuci Vijeća Evrope od 17. septembra 1987. godine (R(87)18) o pojednostavljenju krivičnog pravosuđa, u kojoj se državama članicama preporučuje da, u okviru svojih ustavnih principa i zakonodavne tradicije, u nacionalni sistem krivičnog pravosuđa ugrade sumarne i pojednostavljene krivične procedure i tako omoguće rasterećenje krivičnog pravosuđa i efikasnost u otkrivanju i rasvjetljavanju složenih oblika kriminaliteta. Ovi zahtjevi ponovljeni su i u Preporuci Vijeća Evrope o upravljanju krivičnim pravosudem od 11. septembra 1995. godine (R(95)12), koja sadrži vrlo korisne upute državama članicama kako da usklade svoje pravosudne sisteme u sučeljavanju sa sve većim brojem, često i sve složenijih, krivičnih djela. Smatrajući da je pravično i djelotvorno krivično pravosuđe uslov za vladavinu prava, u ovoj Preporuci se, između ostalog, predlaže da se nepokretanjem krivičnog postupka za lakša krivična djela, posredovanjem i pojednostavljenjem krivičnog postupka, otvore vrata efikasnijoj primjeni krivičnog prava i adekvatnijem rješavanju teškoća s kojima se susreću nacionalni sistemi krivičnog pravosuđa.¹ Za

1 Bavcon, Lj. (2000), Novejše težnje in modeli za obravnavanje bagatelne kriminalitete, u: Uveljavljanje novih institutov kazenskega materialnega in procesnega prava. Ur. Ljubo Bavcon,

racionalizaciju krivičnog postupka i različite alternative krivičnom gonjenju značajna je i Preporuka Vijeća Evrope od 15. septembra 1999. godine (R(99)19), koja naglašava aktivnu ulogu žrtve i učinioca krivičnog djela, te uključenost zajednice u kreiranje manje represivnog krivičnog pravosuđa. Konačno, ove opravdane zahtjeve podstiče i Evropski sud za ljudska prava (ESLJP), koji u svojim presudama, naročito onima koje se odnose na dugotrajnost krivičnih postupaka s aspekta prava na pravičan postupak, ističe da je pravično i efikasno pravosuđe *conditio sine qua non* vladavine prava u jednoj državi.

Uzimajući u obzir da su jednostavnost, brzina i efikasnost gesla koja danas utiču na rasprave o djelovanju i rezultatima krivičnog pravosuđa,² moramo naglasiti da postoje raznovrsni i posebni oblici pojednostavljenog odvijanja krivičnog postupka. Njihove podjele su različite, ali se uglavnom svode na: a) uprošćene procesne forme zasnovane na priznanju osnovanosti optužbe pred sudom (priznanje krivnje, guilty plea) i na pregovaranje o krivnji i sporazumu tužioca i optuženog (sporazum o priznanju krivnje, plea bargaining); b) donošenje presude bez glavnog pretresa (kazneni nalog) i mandatne postupke; c) ubrzane procesne forme za flagrantna krivična djela; d) skraćene postupke koji ne poznaju stadij istrage; e) postupke koji ne predviđaju sudsku kontrolu optužnice ili f) različite oblike skraćenih i pojednostavljenih rasprava i sudskih sjednica.³

2. Kakvo je stanje u pogledu pojednostavljenih i konsenzualnih procesnih formi u Bosni i Hercegovini?

Uvodno. U traženju odgovora na pitanje istaknuto u naslovu potrebno je krenuti od razmatranja u krivičnoprocesnoj teoriji, zatim, (ne)prihvatanja stavov

Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 21; Sijerčić-Čolić, H. (2008), Evropsko krivično procesno pravo – regionalna pravna pravila o krivičnom postupku, Pravo i pravda, vol. 7, br. 1, str. 26 i 27.

2 Bavcon, Lj. (2000), op. cit., str. 22.

3 Opširnije: Bavcon, Lj. (2000), op. cit., str. 7-25; Brkić, S. (2004), Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme, Pravni fakultet, Novi Sad; Brants-Langeraar, C. H. (2007), „Consensual Criminal Procedures: Plea and Confession Bargaining and Abbreviated Procedures to Simplify Criminal Procedure“. *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 11.1 (May), <http://www.ejcl.org>; Herrmann, J. (1997), Modeli reforme glavne rasprave u kaznenom postupku u Istočnoj Europi: usporednopravna perspektiva, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 4, br. 1, str. 255-278; Stojanović, Z. (2009), Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima i alternativne krivične sankcije, u: Alternativne krivične sankcije i pojednostavljene forme postupanja / Zoran Stojanović... i dr. /, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije. Beograd, str. 15-38; Thaman, S. C. (2007), „Plea-bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases“. *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 11.3 (December), <http://www.ejcl.org>.

va na zakonodavnom planu i, konačno, planiranja određenih kriminalnopolitičkih sadržaja. Kakvi su rezultati tih aktivnosti? Prvo, u krivičnoprocesnoj teoriji se smjelije podstiče zakonodavac na uvođenje različitih oblika alternativnih krivičnih sankcija i alternativnih mjera, kao i na regulisanje konsenzualnih modela, na otklanjanje, izbjegavanje ili zaobilaženje krivičnog postupka, odnosno skretanje ili odvracanje od krivičnog postupka. Tako se o pojednostavljenim procesnim formama i mogućnostima za alternativno rješavanje krivičnih sporova raspravlja na konferencijama, seminarima, edukacijama učesnika u krivičnom pravosuđu, a preduzimaju se, doduše u skromnijim okvirima, i relevantna istraživanja.⁴ Drugo, zakonodavac se još uvijek rezervisano drži prema nekim od ovih tema, naročito prema onim prijedlozima koji su usmjereni na otklanjanje krivičnog postupka u smislu šire primjene načela oportuniteta krivičnog gonjenja.⁵ Do sada su u procesno pravo uvedeni samo oni sadržaji koji omogućavaju da se u odnosu na lakša krivična djela odvija skraćeni krivični postupak, čime se izbjegava vođenje redovnog krivičnog postupka i racionalizuje krivični postupak u realnosti društvenih odnosa. Treće, u preporukama za oblikovanje kriminalne politike ne raspravlja se često o pojednostavljenim procesnim formama i otklanjanju krivičnog postupka u smislu šire primjene načela oportuniteta krivičnog gonjenja. Pažnja je, još uvijek, usmjerena na suzbijanje i borbu protiv složenih oblika savremenog kriminaliteta, naročito su „sve oči uprte“ u kreiranje akcionih planova za borbu protiv terorizma, korupcije, organizovanog kriminaliteta, trgovine ljudima i drugih krivičnih djela koja zaokupljaju pažnju javnosti. Ako bi ipak, u okviru racionalizacije krivičnog pravosuđa i krivičnog postupka, imali potrebu izdvojiti određene aktivnosti, onda je vrijeme da spomenemo akcioni plan za provođenje Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini, u okviru kojeg se

4 Opširno o tome Sijerčić-Čolić, H. (2011), Otklanjanje krivičnog postupka kroz načelo oportuniteta krivičnog gonjenja, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, LIV, 2011, str. 301-329; Simović, M. N. (2009), Načelo oportuniteta u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, u: *Oportunitet krivičnog gonjenja* (Vojislav Đurđić i dr.), Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, str. 145-170; Vranj, V. (2009), Alternativne mjere i sankcije u krivičnom zakonodavstvu i praksi u Bosni i Hercegovini, *Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo*. Uzimajući u obzir istraživačke napore, na ovom mjestu spomenućemo projekat EU koji se pod nazivom „Restorative Justice in Penal Matters in Europe“ i pod vodstvom prof. dr. Friedera Dünkela i istraživačkog tima sa Univerziteta u Greifswaldu (Njemačka) odvija u periodu od 2011. do 2013. godine. Projekat obuhvata 37 zemalja (među njima je i Bosna i Hercegovina; od zemalja u regionu tu su još i Hrvatska, Makedonija, Slovenija i Srbija) i njegova osnovna svrha jeste analiziranje modela koji su alternativa tradicionalnom krivičnom postupku i krivičnom pravosuđu.

5 Upućujemo na Sijerčić-Čolić, H. (2011), op. cit.

razmatraju potrebe i mogućnosti uvođenja novih mjera krivičnog gonjenja u cilju smanjenja broja predmeta na bosanskohercegovačkim sudovima.⁶

U razvoju krivičnog zakonodavstva i krivičnog pravosuđa u posljednjih desetak godina u Bosni i Hercegovini⁷ otvorena su vrata sljedećim oblicima skraćenih postupaka i stranačkog pregovaranja: izjašnjavanje o krivnji, pregovaranje o krivnji, pravo svjedoka da ne odgovara na pojedina pitanja (imunitet svjedoka) i postupak za izdavanje kaznenog naloga. Ove različite mogućnosti za efikasnije i jednostavnije odvijanje krivičnog postupka nisu rezervisane samo za lakša krivična djela. Naprotiv, samo posljednji navedeni oblik skraćenog postupka je ograničen na takva krivična djela, jer se odvija u slučaju kada postoji dovoljno dokaza koji pružaju osnov za tvrdnju da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje je propisana novčana kazna kao glavna kazna ili kazna zatvora do pet godina. Uostalom, prve tri mogućnosti i jesu nastale zato da bi reakcija u okviru krivičnog pravosuđa za teža i složenija krivična djela, također, bila pojednostavljena. U nastavku slijedi površno predstavljanje izjašnjavanja o krivnji, pregovaranja o krivnji i imuniteta svjedoka, dok se opširniji prikaz nudi za skraćeni ili sumarni krivični postupak koji se vodi za lakša krivična djela i u okviru kojeg je moguće optuženom izreći zakonom propisanu krivičnu sankciju ili mjeru bez provođenja glavnog pretresa (postupak za izdavanje kaznenog naloga).

Izjašnjavanje o krivnji. Pred sudijom za prethodno saslušanje, a nakon potvrđivanja optužnice, optuženi može prihvatiti optužbu i na taj način isključiti mogućnost vođenja glavnog pretresa. Institutom izjašnjavanja o krivnji, čija se priroda ogleda u davanju formalnog odgovora pred sudom na optužbe u optužnom aktu, nastoji se prije početka glavnog pretresa utvrditi da li optuženi optužbu prihvata ili je osporava. Prihvatajući ono što mu se potvrđenom optužnicom stavlja na teret, optuženi izlazi pred (drugog) sudiju, odnosno vijeće, radi provjeravanja izjave o priznanju krivnje. Procesnim zakonima

6 Up. godišnji Izvještaj o provođenju Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini za 2009. godinu, Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine.

7 Misli se na: Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, br. 3/2003, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 76/2006, 29/2007, 32/2007, 53/2007, 76/2007, 15/2008 i 58/2008, 12/2009, 16/2009, 93/2009), u daljem tekstu: ZKP BiH; Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 10/2003, 48/2004, 6/2005, 12/2007, 14/2007, 21/2007, 2/2008, 17/2009; prečišćeni tekst 44/2010), u daljem tekstu: ZKP BDBiH; Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, br. 35/2003, 56/2003, 78/2004, 28/2005, 55/2006, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013), u daljem tekstu: ZKP FBiH i Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik RS, br. 50/2003, 111/2004, 115/2004, 29/2007, 68/2007, 119/2008, 55/2009, 80/2009, 88/2009, 92/2009, 100/2009; prečišćeni tekst 53/2012), u daljem tekstu: ZKP RS.

utvrđene su teme koje se „testiraju“ na spomenutom ročištu (npr. da li se do izjave o priznanju krivnje došlo dobrovoljno, svjesno i s razumijevanjem; da li je optuženi, prije davanja izjave o krivnji, bio upozoren da se izjavom o priznanju krivnje odriče prava na suđenje, jer ne dolazi do zakazivanja glavnog pretresa već samo pretresa za izricanje krivične sankcije; da li postoji dovoljno dokaza o krivnji optuženog). Ukoliko su rezultati tog testa pozitivni, sud će prihvatiti izjavu o priznanju krivnje i nastaviti s pretresom za izricanje krivične sankcije. Pretres za izricanje krivične sankcije se, dakle, mora održati odmah nakon što sud prihvati izjavu o priznanju krivnje. Na pretresu na kojem treba izreći krivičnu sankciju izvode se dokazi koji su važni za izricanje vrste i mjere krivične sankcije.⁸

Pregovaranje o krivnji. Osumnjičeni, odnosno optuženi, može u toku cijelog krivičnog postupka pregovarati s tužiocem o priznanju krivnje za djelo koje se osumnjičenom, odnosno optuženom, stavlja na teret, odnosno o vrsti i visini krivične sankcije za to djelo. Sporazum o priznanju krivnje mora se sačiniti u pismenom obliku i mora se podnijeti sudu na razmatranje i odluku. Aktivnosti suda na razmatranju spomenutog sporazuma obuhvataju, pored pitanja na koja se traže odgovori prilikom provjeravanja izjave o krivnji (u postupku izjašnjavanja o krivnji, v. gore), još i utvrđivanje stava optuženog o tome da ne može uložiti žalbu na krivičnu sankciju koja će mu biti izrečena, zatim, usklađenost dogovorene sankcije (po vrsti i mjeri) s krivičnim zakonom, te da li je oštećenom pružena mogućnost da se pred tužiocem izjasni o imovinsko-pravnom zahtjevu. Ako sud prihvati sporazum o priznanju krivnje, izjava optuženog se unosi u zapisnik, a sud nastavlja s pretresom za izricanje krivične sankcije koja je predviđena prihvaćenim sporazumom.⁹

Pravo svjedoka da ne odgovara na pojedina pitanja (imunitet svjedoka). O odustajanju od načela legaliteta krivičnog gonjenja i primjeni načela oportuniteta može se govoriti u slučaju kad tužilac daje imunitet svjedoku, a svjedok pristaje na saradnju s tužiocem. Naše procesno pravo poznaje mogućnost davanja imuniteta svjedoku onda kada svjedok pristaje da odgovara na pitanja na koja ima pravo da uskrati odgovore, jer će ga istiniti odgovori izložiti krivičnom gonjenju. S obzirom na to da se radi o svjedoku koji koristi pravo da ne odgovara na pojedina pitanja ako bi ga istinit odgovor izložio krivičnom gonjenju, odnosno da će takav svjedok odgovoriti na ta pitanja ako mu tužilac da imunitet, može se zaključiti da je riječ o svjedoku koji pristaje na saradnju s tužiocem. Opravdanost davanja imuniteta procjenjuje glavni tužilac koji svojom odlukom

8 Čl. 229. i 230. ZKP BiH, čl. 229. i 230. ZKP BD BiH, čl. 244. i 245. ZKP FBiH, čl. 244. i 245. ZKP RS.

9 Čl. 231. ZKP BiH, čl. 231. ZKP BD BiH, čl. 246. ZKP FBiH, čl. 246. ZKP RS.

daje imunitet svjedoku. Spomenutom odlukom glavnog tužioca mora biti naglašeno da se svjedok koji je dobio imunitet i koji je svjedočio neće krivično goniti osim za davanje lažnog iskaza. Iz toga se može zaključiti da kroz ovaj procesni institut nastaju obaveze i za glavnog tužioca i za svjedoka: za glavnog tužioca u vidu odustanka od krivičnog gonjenja, za svjedoka u obliku davanja istinitog iskaza tokom svjedočenja.¹⁰

Stanje prije procesnih zakona iz 2003. godine. Nakon ovog šematskog prikaza a prije izlaganja o postupku za izdavanje kaznenog naloga korisno je podsjetiti na institute koji su prije dvadesetak godina, kroz proces „nasljeđivanja“ Zakona o krivičnom postupku SFRJ (Službeni list SFRJ, br. 4/77 i 26/86) bili prihvaćeni u Bosni i Hercegovini i koji nisu zadržani u novim zakonima o krivičnom postupku iz 2003. godine. Misli se na sljedeće oblike pojednostavljenih procesnih formi. Skraćeni postupak pred opštinskim sudom koji se vodio pred sudom koji je sudio u prvom stepenu za krivična djela za koja je kao glavna kazna bila propisana novčana kazna ili zatvor do tri godine i koji se razlikovao od redovnog krivičnog postupka po optužnim aktima na osnovu kojih se pokretao ovaj sumarni krivični postupak (optužni prijedlog i privatna tužba) i po zakonskim rješenjima o izostajanju stadija istrage. Zatim, proširenje optužbe u slučajevima kada je optuženi u toku glavnog pretresa u zasjedanju učinio krivično djelo i ako se u toku glavnog pretresa otkrilo neko ranije učinjeno krivično djelo optuženog (ovaj posljednji razlog „izgubio se“ donošenjem Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH, koji je stupio na snagu 28. novembra 1998, (Službene novine Federacije BiH, br. 43/98 i 23/99), ali je ostao u Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 43/98 i 23/99) sve do 2003. I, treće, podnošenje optužnice bez sprovođenja istrage ili neposredne optužnice, ako prikupljeni podaci i dokazi koji se odnose na krivično djelo i učinioca pružaju dovoljno osnova za podizanje optužnice.

3. Postupak za izdavanje kaznenog naloga u krivičnoprocesnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini

Uopšte o kaznenom nalogu i zakonski uslovi za njegovo izdavanje. Postupak za izdavanje kaznenog naloga u osnovi je sumarni postupak i namijenjen je brzom provođenju i završetku krivičnog postupka za lakša krivična djela. U ovom postupku ne zakazuje se glavni pretres. Očito je da se gašenjem ovog stadija krivičnog postupka pojednostavljuje i racionalizuje donošenje sudske

10 Čl. 84. ZKP BiH, čl. 84. ZKP BD BiH, čl. 98. ZKP FBiH, čl. 149. ZKP RS.

odluke o krivičnom djelu i njegovom učiniocu za određena krivična djela. Istovremeno, u toku postupka za izdavanje kaznenog naloga treba obezbijediti ostvarivanje procesnih prava, naročito prava na odbranu. Istraživanje Misije OSCE u Bosni i Hercegovini završeno krajem 2004. godine skrenulo je pažnju stručne javnosti na slabosti u praktičnoj primjeni novouvedenih procesnih rješenja o ovom sumarnom postupku, naročito na reduciranje prava na odbranu uz pomoć branioca u postupcima za izdavanje kaznenog naloga. Također je zapaženo da se, zbog pasivnije uloge tužioca, otežano odvijaju ovi skraćeni postupci, te da se teže osiguravaju prava optuženih osoba. Konačno, istaknuto je da su zbog neprisustvovanja tužioca krivičnoprocesnim radnjama tokom postupka, odnosno zbog toga što su tužioci bili pasivni tokom postupka, sudovi preuzimali njihovu ulogu (npr. sudija je čitao optužnicu, ili je iznosio dokaze protiv optuženog). Zbog uočenih nedostataka i preporuka OSCE, preduzete su određene aktivnosti, i to na dva nivoa. S jedne strane, podstaknuta je edukacija sudija i tužilaca. Edukacija sudija na temu standarda i postupaka koji se primjenjuju pri postavljanju branioca osobama slabog imovnog stanja ili ako je to u interesu pravde, kao i pravila o davanju obavještenja optuženom u toku preduzimanja procesnih radnji na izricanju kaznenog naloga. Edukacija tužilaca s ciljem isticanja njihovih prava i dužnosti u postupku izdavanja kaznenog naloga, kao što su iznošenje optužnice i dokaza koji je potkrepljuju, postavljanje zahtjeva za izdavanje kaznenog naloga, obrazlaganje predložene krivične sankcije. Na drugoj strani, novelirana su dotadašnja procesna rješenja o postupku za izdavanje kaznenog naloga kako bi se otklonile protivrječnosti u zakonskom tekstu, naročito u pogledu ostvarivanja prava na odbranu (u širem smislu riječi) i uloge krivičnoprocesnih subjekata (posebno tužioca i sudije pojedinca).¹¹

Bez obzira na uočene slabosti, postupak za izdavanje kaznenog naloga, od kada je uveden u naše procesno zakonodavstvo, daje dobre rezultate u smislu da se koristi često i da se pokazuje kao efikasan model za rješavanje krivičnih predmeta za koja zakon dozvoljava raspravljanje o krivičnom djelu kroz ovu formu postupanja. Prema provedenim istraživanjima, u više od jedne polovine predmeta se raspravljanje o krivičnompravnom zahtjevu završava kroz postupak za izdavanje

11 Zakon o izmjenama i dopunama ZKP BiH (Službeni glasnik BiH, br. 58/2008), Zakon o izmjenama i dopunama ZKP BD BiH (Službeni glasnik BDBiH, br. 17/2009), Zakon o izmjenama i dopunama ZKP FBiH (Službene novine Federacije BiH, br. 9/2009), Zakon o izmjenama i dopunama ZKP RS (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 119/2008). Up. i Simović, M. (2007), Osvrt na nova rješenja predložena u Zakonu o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine koja se odnose na glavni postupak, postupak pravnih lijekova i posebne postupke, *Pravo i pravda*, vol. 6, br. 1, str. 63-64.

kaznenog naloga, a rokovi u kojima su ti krivični postupci okončani bili su u vremenu kraćem od 60 dana od dana potvrđivanja optužnice.¹²

Postupak za izdavanje kaznenog naloga vodi se pred Sudom BiH, Osnovnim sudom Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, te pred opštinskim (u Federaciji Bosne i Hercegovine), odnosno osnovnim (u Republici Srpskoj) sudovima. Uzimajući u obzir pravila o funkcionalnoj nadležnosti, ovaj postupak se vodi za krivična djela iz nadležnosti sudije pojedinca. Procesni zakoni su ga regulisali posebnim odredbama, s tim što je predviđena shodna primjena odredbi kojima se uređuje redovni krivični postupak.¹³ Te posebne zakonske norme imaju za cilj izbjegavanje glavnog pretresa, određivanje rokova u kraćem trajanju u odnosu na redovni krivični postupak, neprimjenjivanje svih odredbi koje se odnose na pismenu izradu obrazloženja presude kojom se izdaje kazneni nalog. Na ovaj način postiže se pojednostavljenje i racionalizacija krivičnog postupka s namjerom da se postupak ubrza i učini efikasnijim. Polazni kriteriji za iniciranje postupka za izdavanje kaznenog naloga su priroda osnovnog predmeta krivičnog postupka i vrsta i visina zapriječene krivične sankcije, te da li tužilac raspolaže s dovoljno dokaza kojima može, u optužnici, potkrijepiti svoj zahtjev za izdavanje kaznenog naloga.¹⁴

Zakonski uslovi za provođenje postupka za izdavanje kaznenog naloga bez sprovođenja glavnog pretresa su sljedeći: 1. da je u pitanju krivično djelo za koje je propisana kazna zatvora do pet godina ili novčana kazna kao glavna kazna; 2. da tužilac raspolaže s dovoljno dokaza koji pružaju osnov za tvrdnju da je osumnjičeni učinio krivično djelo koje mu se stavlja na teret; 3. da je tužilac u optužnici zatražio od sudije pojedinca da izda kazneni nalog; 4. da je tužilac zatražio izricanje jedne ili više od taksativno navedenih krivičnih sankcija ili mjera. Taksativno propisane krivične sankcije i mjere su: novčana kazna (izricanje novčane kazne može se zatražiti u visini koja ne može biti veća od

12 Upućujemo na istraživanje Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini koje je objavljeno pod naslovom: Izvještaj o primjeni zakona o krivičnom postupku na sudovima u Bosni i Hercegovini (2004), OSCE, Sarajevo, str. 24-30. V. i godišnje izvještaje Visokog sudskog i tužilačkog vijeća u dijelu koji se odnosi na primjenu kaznenog naloga.

13 Čl. 334-339. ZKP BiH, čl. 334-339. ZKP BD BiH, čl. 350-355. ZKP FBiH, čl. 358-363. ZKP RS.

14 Sijerčić-Čolić, H. (2003), Konsenzualni modeli u novom procesnom zakonodavstvu BiH, Pravo i pravda, vol. 2, br. 1-2, str. 84-89; Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomerađić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M. (2005), Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, str. 831-832; Simović, M. N. (2009), Pojednostavljene forme postupanja u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine (zakonska rješenja i iskustva u dosadašnjoj primjeni), u: Alternativne krivične sankcije i pojednostavljene forme postupanja / Zoran Stojanović... i dr. /, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, str. 223-226.

50.000 KM), uslovna osuda, zabrana vršenja određenih poziva, djelatnosti ili dužnosti ili oduzimanje predmeta, kao i oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.¹⁵ Može se zaključiti da tužilac ne može predložiti izricanje kazne lišenja slobode, bez obzira na činjenicu da je za konkretno krivično djelo predviđena kazna zatvora kao krivična sankcija.¹⁶

Prihvatanje zahtjeva tužioca za izdavanje kaznenog naloga. Kao što smo već naglasili, o optužnici koja sadrži zahtjev za izdavanje kaznenog naloga odlučuje sudija pojedinac, koji takav zahtjev može prihvatiti ili ne prihvatiti.

Prihvatajući zahtjev za izdavanje kaznenog naloga,¹⁷ sudija pojedinac će prvo potvrditi optužnicu, a zatim zakazati saslušanje optuženog bez odlaganja, a najkasnije u roku od osam dana od dana potvrđivanja optužnice. Ovom saslušanju, pored optuženog, prisustvuju još i tužilac¹⁸ i branilac ako optuženi u konkretnom krivičnom predmetu ima branioca. U slučaju njihovog nedolaska na spomenuto ročište, postupa se kao da se radi o glavnom pretresu, dakle, pod zakonskim uslovima, naređuju se određene prinudne i druge mjere, a samo ročište za saslušanje sudija pojedinac odlaže. Na osnovu izloženog može se zaključiti da je (noveliranim) procesnim normama utvrđeno vrijeme (najkasnije u roku od osam dana od dana potvrđivanja optužnice) u kojem će optuženi, nakon potvrđivanja optužnice i njenog dostavljanja, biti pozvan pred sudiju kako bi se izjasnio o vrlo važnim aspektima, kako optuživanja, tako i prijedloga tužioca za okončanje krivičnog postupka. Dakle, uzimajući u obzir specifičnosti ovog skraćenog krivičnog postupka, značaj prava na odbranu i u postupku za izdavanje kaznenog naloga, te stav da osumnjičeni, odnosno optuženi ima pravo da u najkraćem razumnom roku bude izveden pred sud i da mu bude suđeno bez odlaganja, zakonodavac potencira kraći rok od onog koji je propisan za redovni krivični postupak u kojem se raspravlja o krivičnim djelima za koja je zapriječena kazna zatvora preko pet godina i koji iznosi 15 dana od dana dostavljanja optužnice.

Prilikom saslušanja optuženog sudija pojedinac će utvrditi da li je poštovano pravo optuženog na branioca, te da li je optuženi razumio optužnicu i zahtjev tužioca za izricanje odgovarajuće krivične sankcije ili mjere. Zatim će pozvati tužioca da upozna optuženog sa sadržajem dokaza i pozvati optuženog

15 Čl. 334. ZKP BiH, čl. 334. ZKP BD BiH, čl. 350. ZKP FBiH, čl. 358. ZKP RS.

16 Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomerađić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M. (2005), op. cit., str. 831.

17 Čl. 337. st. 2. ZKP BiH, čl. 337. st. 2. ZKP BD BiH, čl. 353. st. 2. ZKP FBiH, čl. 361. st. 2. ZKP RS.

18 Umjesto tužioca saslušanju može prisustvovati stručni saradnik tužilaštva kojeg ovlasti glavni tužilac, v. čl. 360. st. 2. ZKP RS.

na davanje izjave o predloženim dokazima. Konačno, sudija pojedinac poziva optuženog da se izjasni o krivnji i predloženoj krivičnoj sankciji ili mjeri.

Ročište za saslušanje na kojem će se optuženi izjasniti o krivnji i zahtjevu tužioca za izdavanje kaznenog naloga usmjerava dalji tok konkretnog krivičnog postupka. Naime, ako optuženi izjavi da je kriv i da prihvata krivičnu sankciju ili mjeru koju je predložio tužilac, sudija će prvo utvrditi krivnju, a onda presudom izdati kazneni nalog u skladu s optužnicom. Presudom se, dakle, optuženi oglašava krivim i izdaje se kazneni nalog koji odgovara zahtjevu tužioca istaknutom u optužnici. Presuda kojom se izdaje kazneni nalog treba da sadrži podatke koji su zakonom propisani za presudu kojom se optuženi oglašava krivim. U obrazloženju ove presude ukratko se navode razlozi koji opravdavaju izdavanje kaznenog naloga.¹⁹ Također, u presudi kojom se izdaje kazneni nalog mora biti i pouka o pravnom lijeku, jer je protiv te presude dozvoljena žalba u roku od osam dana od dana dostavljanja presude. Žalba se može izjaviti kako zbog povrede zakona (materijalnog ili procesnog), tako i zbog odluke o troškovima krivičnog postupka ili imovinskopravnom zahtjevu.²⁰ Ukoliko je kaznenim nalogom obuhvaćena novčana kazna, njeno plaćanje prije isteka roka za podnošenje žalbe ne uzima se kao odricanje od prava na žalbu. Presuda kojom se izdaje kazneni nalog dostavlja se optuženom, njegovom braniocu, tužiocu i oštećenom.

Procesni zakoni uređuju pravo optuženog da se na ročištu za saslušanje izjasni da nije kriv ili izjavi prigovore na optužnicu. Bez obzira na to o kojoj je procesnoj situaciji riječ (izjašnjenje o neprihvatanju krivnje ili izjavljivanje prigovora), sudija pojedinac će proslijediti optužnicu radi zakazivanja glavnog pretresa. Glavni pretres će biti zakazan u roku od 30 dana. S obzirom na to da je optužnica već ranije potvrđena (kad se sudija složio sa zahtjevom za izdavanje kaznenog naloga), dalji postupak zavisi od toga da li su uloženi prigovori ili ne. Shodna primjena procesnih pravila iz redovnog krivičnog postupka omogućava ulaganje prigovora iz sljedećih razloga: 1-osporavanje sudske nadležnosti, 2-isticanje razloga koji isključuju krivično gonjenje, 3-ukazivanje na formalne nedostatke u optužnici, 4-osporavanje zakonitosti dokaza, 5-zahtijevanje spajanja ili razdvajanja krivičnog postupka i 6-osporavanje odluke o odbijanju zahtjeva za postavljanje branioca zbog slabog imovnog stanja.²¹ Ako su izjavljeni prigovori na optužnicu, o njima će se morati odlučiti prije glavnog pretresa.

19 Čl. 338. st. 1. i 2. ZKP BiH, čl. 338. st. 1. i 2. ZKP BD BiH, čl. 354. st. 1. i 2. ZKP FBiH, čl. 362. st. 1. i 2. ZKP RS.

20 Čl. 338. st. 3. ZKP BiH, čl. 338. st. 3. ZKP BD BiH, čl. 354. st. 3. ZKP FBiH, čl. 362. st. 3. ZKP RS.

21 Čl. 233. ZKP BiH, čl. 233. ZKP BD BiH, čl. 248. st. 3. ZKP FBiH, čl. 248. st. 3. ZKP RS.

Neprihvatanje zahtjeva za izdavanje kaznenog naloga. Sudija pojedinac će odbaciti zahtjev za izdavanje kaznenog naloga ako ustanovi: 1-da postoji osnov za spajanje postupka, 2-da se radi o krivičnom djelu za koje je propisana kazna zatvora preko pet godina, te 3-ako je tužilac zatražio izricanje krivične sankcije ili mjere koja po zakonu nije dopuštena. Odbacivanje kaznenog naloga iz navedenih razloga ne povlači za sobom odbacivanje optužnog akta, jer su nedostaci u zahtjevu za izdavanje kaznenog naloga, a ne u optužnom aktu. Dakle, kad se odbaci zahtjev za izdavanje kaznenog naloga, onda se s optužnicom postupa kao da je podnesena na potvrđivanje. Tužilac ima pravo žalbe na rješenje kojim se ne prihvata zahtjev za izdavanje kaznenog naloga. O žalbi tužioca protiv odluke sudije pojedinca odlučuje vijeće od trojice sudija u roku od 48 sati. Uz navedene formalne nedostatke zahtjeva za izdavanje kaznenog naloga zakonska rješenja poznaju i materijalne nedostatke u samom optužnom aktu, što ima za posljedicu neslaganje i sa zahtjevom za izdavanje kaznenog naloga. Naime, ako sudija pojedinac smatra da podaci u optužnici ne pružaju dovoljno osnova za izdavanje kaznenog naloga ili da se prema tim podacima može očekivati izricanje neke druge krivične sankcije ili mjere, a ne one koju je zatražio tužilac, postupit će s optužnicom kao da je podnijeta na potvrđivanje.²²

4. Postupak za izdavanje kaznenog naloga i druge pojednostavljene forme postupanja – regionalni uporednopravni osvrt

Upoređujući procesna prava koja su se razvila na temeljima naslijeđenog procesnog zakonodavstva nekadašnje SFRJ uočava se da krivični postupak u dinamičkom smislu prolazi odgovarajuće stadije, odnosno da, u zavisnosti od težine krivičnog djela, neki procesni stadiji „nestaju“, čime se realizuju zahtjevi za pojednostavljenim i konsenzualnim procesnim formama. Regionalna procesna zakonodavstva poznaju, dakle, pojednostavljene i konsenzualne forme postupanja. U tom smislu može se govoriti o klasičnom skraćenom krivičnom postupku, postupku za izdavanje kaznenog naloga ili kažnjavanje bez održavanja glavnog pretresa, postupku za kažnjavanje i izricanje uslovne osude od strane istražnog sudije, davanju izjave o krivnji na predraspravnom ročištu ili na glavnom pretresu, sporazumu o priznanju krivičnog djela i prihvatanju krivične sankcije. Ovaj veći broj pojednostavljenih i konsenzualnih formi postupanja u krivičnim predmetima odražava specifičnosti nacionalnih procesnih sistema, a njihovo uporednopravno izučavanje otkriva kako sličnosti, tako i razlike.

22 Čl. 335. ZKP BiH, čl. 335. ZKP BD BiH, čl. 351. ZKP FBiH, čl. 359. ZKP RS. V. Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomerađić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M. (2005), op. cit., str. 832-833.

U nastavku slijedi regionalni uporednopravni osvrt na one pojednostavljene forme u kojima se ne odvija glavni pretres, nego se odgovarajuća krivična sankcija ili mjera izriče izvan ovog procesnog stadija. Imajući u vidu prethodno predstavljeni postupak za izdavanje kaznenog naloga u Bosni i Hercegovini, ovaj osvrt može ukazati na sličnosti i razlike u nacionalnim procesnim zakonodavstvima.

Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore (Službeni list Crne Gore, br. 57/2009 i 49/2010) stupio je na snagu 26. augusta 2009. godine. Njegova postepena primjena započela je 26. augusta 2010. godine u postupcima za krivična djela organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina, dok je puna primjena počela 1. septembra 2011. godine.²³ U pogledu pojednostavljenih procesnih formi i skraćenih postupaka za lakša krivična djela ovaj zakonik sadrži posebne odredbe o skraćenom postupku (čl. 446-460) i postupku za kažnjavanje bez glavnoga pretresa (čl. 461-464). U dosadašnjem razvoju na normativnom planu, skraćeni postupak proširen je na krivična djela za koja je propisana kazna zatvora do pet godina, a postupak za kažnjavanje bez glavnog pretresa na krivična djela za koja je propisana kazna zatvora do tri godine.

Postupak za kažnjavanje bez glavnog pretresa provodi se na inicijativu državnog tužioca, a uz pristanak okrivljenog. Rješenje o kažnjavanju bez održavanja glavnog pretresa donosi sudija. Prijedlog za donošenje ove odluke državni tužilac daje u optužnom prijedlogu, kad ocijeni da održavanje glavnog pretresa nije potrebno. Ako je podnesen imovinskopравни zahtjev, oštećeni se upućuje na parnicu. Sankcije i mjere koje se mogu izreći su: novčana kazna (može biti izrečena u iznosu do 3.000 €), rad u javnom interesu, uslovna osuda ili sudska opomena i uz nju oduzimanje imovinske koristi, oduzimanje predmeta i zabrana upravljanja motornim vozilom (u trajanju do dvije godine).

Prije nego što utvrdi da li postoje pretpostavke za donošenje rješenja o kažnjavanju sudija će ispitati optužni prijedlog i ako utvrdi da pretpostavke za donošenje rješenja o kažnjavanju nisu ispunjene, dostavit će optužbu okrivljenom i odmah zakazati glavni pretres. Ako se sudija saglasi s prijedlogom državnog tužioca, pribavit će podatke o ranijim osudama, a po potrebi i o ličnosti okrivljenog, a nakon saslušanja okrivljenog i uz njegov pristanak donijet će rješenje o kažnjavanju. Rješenje o kažnjavanju se dostavlja državnom tužiocu i okrivljenom. Na rješenje o kažnjavanju dozvoljena je žalba u roku od osam dana.²⁴

23 Informacija o primjeni Zakonika o krivičnom postupku (2012), Vlada Crne Gore, Ministarstvo pravde, Podgorica, str. 2.

24 Radulović, D. (2009), Komentar Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore, Pravni fakultet, Podgorica, str. 599-603.

Zakon o kaznenom postupku Hrvatske (Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12 i 143/12) u Glavi XXV donosi odredbe o skraćenom postupku (čl. 520-548), a u Glavi XXVI još i odredbe o izricanju kaznenog naloga (čl. 540-545). Odredbe o skraćenom postupku primjenjuju se, u pravilu, za krivična djela za koja je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dvanaest godina.²⁵ (Prema dotadašnjem Zakonu o kaznenom postupku skraćeni postupak se primjenjivao na krivična djela za koja je bila propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina.) Skraćeni postupak bio je predmetom raspravljaja i u postupku ocjene saglasnosti Zakona o kaznenom postupku s Ustavom Republike Hrvatske (Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11). Tokom te rasprave uočeno je da su određene odredbe (misli se na čl. 530. st. 3, čl. 531. st. 2. i čl. 532. st. 2), neustavne, jer dovode u pitanje osnovne premise prava na pravičan postupak, naročito u aspektima ostvarivanja prava na odbranu uz pomoć branioca, prava na prisustvovanje glavnom pretresu i prava na suđenje pred nepristrasnim sudom. Kako se naglašava u Odluci Ustavnog suda Republike Hrvatske od 6. augusta 2012. godine (Narodne novine, br. 91/12), nepridržavanje tih procesnih pravila dovodi u pitanje poštovanje drugih načela u skraćenom postupku, kao što su jednakost pred zakonom, pravna sigurnost i vladavina prava.

Ako se vratimo aktuelnim zakonskim rješenjima (Narodne novine, br. 121/11 i 143/12), možemo, ukratko, istaći da je postupak za izdavanje kaznenog naloga konceptijski uređen kao brža i jednostavnija procedura u odnosu na

25 Procesne norme o skraćenom postupku upućuju, u stvari, na dva postupka koja se oblikuju prema težini djela za koje se postupak vodi. Sa jedne strane je postupak u nadležnosti sudije pojedinca za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina. Prema ocjenama u literaturi, u okviru sumarnog postupka koji se odvija pred sudijom pojedincem moguće je razlikovati tri grupe odredbi skraćenog postupka: 1. pravila o postupanju nadležnog tužioca po načelu oportuniteta krivičnog gonjenja, izdavanje kaznenog naloga i nagodba stranka o vrsti i mjeri sankcije; 2. odredbe kojima se pojednostavljaju pravila redovnog krivičnog postupka i 3. odredbe o krivičnom postupku na osnovu privatne tužbe. S druge strane su odredbe o sumarnom postupku za krivična djela za koja je propisana kazna zatvora preko osam do dvanaest godina i koji je u nadležnosti vijeća sudija opštinskog suda (jedan sudija i dvojica sudija porotnika). Ovaj oblik sumarnog postupka razlikuje se od onog koji se vodi pred sudijom pojedincem, i te se razlike ogledaju u sljedećem: 1. javni tužilac ne može postupati po načelu oportuniteta krivičnog gonjenja; 2. nije prihvaćeno gonjenje po privatnoj tužbi; 3. nije moguće izdavanje kaznenog naloga i 4. ne primjenjuju se sve odredbe koje se odnose na sumarni postupak u nadležnosti sudije pojedinca. Opširnije Pavičić, A., Bonačić, M. (2011), Skraćeni postupak prema novom Zakonu o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18, br. 2, str. 489-520. Up. i Đurđević, Z. (2011), Suvremeni razvoj hrvatskog kaznenog procesnog prava s posebnim osvrtom na novelu ZKP iz 2011, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18, br. 2, str. 353. Pavišić, B. i sur. (2010), Kazneno postupovno pravo, 3. izdanje, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, str. 428, 430-434.

redovni krivični postupak, da se u okviru tog postupka ne vodi glavni pretres, te da su pojednostavljena pravila redovnog krivičnog postupka u drugim procesnim stadijima.²⁶ Zakonska rješenja upućuju na to da se ovaj pojednostavljeni krivični postupak vodi za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. Državni odvjetnik će za ta krivična djela, pod uslovom da je za njih saznao na temelju vjerodostojnog sadržaja krivične prijave, u optužnici zatražiti da sud izda kazneni nalog u kojem će okrivljenom izreći određenu kaznu ili mjeru bez sprovođenja glavnog pretresa. Državni odvjetnik može zatražiti izricanje jedne ili više od sljedećih kazni ili mjera: 1. novčanu kaznu u visini od deset do sto prosječnih dnevnih prihoda u Republici Hrvatskoj, odnosno trideset do sto dnevnih iznosa u Republici Hrvatskoj; 2. uslovnu osudu s izricanjem kazne zatvora do jedne godine ili novčane kazne, ili sudske opomene; 3. oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i objavljivanje presude s kaznenim nalogom u sredstvima javnog informisanja; 4. zabranu upravljanja motornim vozilom do dvije godine, odnosno oduzimanje predmeta.

Kazneni nalog se izdaje presudom, nakon što se sudija pojedinac složio sa zahtjevom državnog odvjetnika. Kazneni nalog se dostavlja okrivljenom, braniocu ako ga ima, državnom odvjetniku i oštećenom. Izricanje kazne ili mjere iz zahtjeva povlači obavezu sudije da pouči okrivljenog (i njegovog branioca ako ga ima) da ima pravo na ulaganje prigovora u pisanom obliku u roku od osam dana po prijemu sudske odluke. Prigovor ne mora biti obrazložen, u njemu se mogu predložiti dokazi u korist odbrane, a okrivljeni se može odreći prava na ulaganje prigovora. Uz spomenuta upozorenja, okrivljeni se, također, poučava da će u slučaju nepodnošenja prigovora, kazneni nalog postati pravosnažan i da će se izrečena kazna izvršiti. Izjavljivanje prigovora i njegovo prihvatanje u smislu da je blagovremen i podnesen od ovlaštene osobe usmjerava postupak u pravcu sudske kontrole optužnice i, pod zakonskim uslovima, zakazivanja rasprave u tom krivičnom predmetu. Vezano za imovinskopравни zahtjev oštećenog, zakon postavlja određena pravila kojima nastoji riješiti eventualnu koliziju interesa između tog sporednog predmeta krivičnog postupka i mjere oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.

Jedna od mogućih procesnih situacija u ovom skraćenom postupku jeste i pravo sudije pojedinca da odbaci zahtjev za izdavanjem kaznenog naloga, pod zakonskim uslovima, odnosno da ocijeni da podaci u optužnici ne pružaju dovoljno osnova za izdavanje kaznenog naloga ili da se prema tim podacima može očekivati izricanje neke druge kazne ili mjere, a ne one koju je zatražio državni odvjetnik. To ima za posljedicu upućivanje optužnice optužnom vijeću,

26 Opširnije o tome u literaturi navedenoj u prethodnoj bilješci.

koje ispituje optužnicu u sjednici vijeća bez sudjelovanja stranaka, zatim, dostavljanje optužnice optuženom uz pouku o pravu na odgovor, kao i uz obavještenje da sud nije prihvatio zahtjev državnog odvjetnika za izdavanje kaznenog naloga.

Konačno, izdavanje kaznenog naloga predviđeno je i za pravnu osobu, kojoj se mogu u kaznenom nalogu izreći sljedeće sankcije: 1. novčana kazna do 2.000.000,00 kuna; 2. uslovna osuda s novčanom kaznom; 3. oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i 4. objavljivanje presude s kaznenim nalogom u sredstvima javnog informisanja.

Zakon o krivičnom postupku Makedonije (Zakonot za krivičnata postapka, Služben vesnik na Republika Makedonija, br. 15/1997, 44/2002, 74/2004, 83/2008, 67/2009, 51/2011) sadrži posebne odredbe o skraćenom postupku za krivična djela za koja je propisana novčana kazna kao glavna kazna ili kazna zatvora do tri godine (čl. 4164-31), te odredbe o donošenju presude bez glavnog pretresa (čl. 431a-431d). Kao i neki drugi procesni zakoni na području nekadašnje SFRJ, i ove odredbe o skraćenom postupku predviđaju optužne akte u vidu optužnog prijedloga i privatne tužbe, zatim, izostajanje istrage i, treće, zakazivanje glavnog pretresa na kojem se izriče krivična sankcija ili mjera.

Uzimajući u obzir temu ovog rada, u nastavku ćemo se osvrnuti na odredbe o donošenju presude bez glavnog pretresa za krivična djela iz nadležnosti sudije pojedinca. Naime, za krivična djela za koja je propisana novčana kazna kao glavna kazna ili kazna zatvora do tri godine, javni tužilac može, ako raspolaže s dovoljno dokaza, u optužnom prijedlogu predložiti sudu da donese presudu bez suđenja. Iznoseći takav prijedlog, javni tužilac može predložiti izricanje određene (jedne ili više) krivične sankcije ili mjere, i to: 1. novčanu kaznu u visini od 10 do 100 dnevnih iznosa; 2. uslovnu osudu s utvrđenom kaznom zatvora do tri mjeseca ili novčanom kaznom; 3. zabranu upravljanja motornim vozilom do dvije godine; 4. konfiskaciju imovine i imovinske koristi koja je pribavljena krivičnim djelom i 5. oduzimanje predmeta. Zanimljivo je navesti da prijedlog za donošenje presude bez glavnog pretresa može podnijeti i oštećeni kao tužilac, te privatni tužilac.

Sudija pojedinac može prihvatiti, odnosno ne prihvatiti prijedlog tužioca. U slučaju saglašavanja i prihvatanja spomenutog prijedloga, sudija presudom izriče predloženu sankciju ili mjeru. Na donesenu presudu, optuženi i njegov branilac mogu izjaviti prigovor u roku od osam dana, pismeno, usmeno ili na zapisnik na sudu. Prigovor ne mora biti obrazložen, a može sadržavati dokaze koji su u korist optuženog. Prihvatanje prigovora kao blagovremenog i dopuštenog ima za posljedicu zakazivanje glavnog pretresa koji se odvija prema pravilima za glavni pretres u skraćenom krivičnom postupku. Zakazivanjem glavnog pretresa smatra se da je ranije donesena presuda nepostojeća. Konačno, sudija pojedinac

može ne prihvatiti prijedlog tužioca o izricanju sankcije ili mjere van glavnog pretresa. Razlozi tome su da je riječ o krivičnom djelu za koje se ne može postaviti takav prijedlog, da se može očekivati izricanje druge sankcije ili mjere, a ne one koju je predložio tužilac, ili da podaci iz obrazloženog prijedloga ne daju dovoljno osnova za donošenje presude bez glavnog pretresa.

Novo procesno zakonodavstvo – Zakonot za krivičnata postapka (Služben vesnik na Republika Makedonija, br. 150/2010), čija se primjena očekuje od novembra 2013. godine, poznaje skraćeni postupak (čl. 468-482) za krivična djela za koja je propisana novčana kazna kao glavna kazna ili kazna zatvora do pet godina. Riječ je o postupku u kojem, kao i u važećem procesnom pravu, izostaje stadij istrage, a za izricanje sankcije i mjere zakazuje se glavni pretres na osnovu optužnog prijedloga ili privatne tužbe.²⁷

Za ishodište ovog prikaza uzet ćemo drugi oblik pojednostavljenog postupka i to postupak za izdavanje kaznenog naloga (čl. 497-500), koji, u stvari, zamjenjuje donošenje presude bez glavnog pretresa u važećem procesnom pravu. Postupak za izdavanje kaznenog naloga se vodi za krivična djela iz nadležnosti sudije pojedinca, odnosno za krivična djela za koja je propisana novčana kazna kao glavna kazna ili kazna zatvora do pet godina. U poređenju s još uvijek važećim procesnim zakonom, novi propisi šire nadležnost suda u inokosnom sastavu, pa se i postupak za izdavanje kaznenog naloga preduzima za krivična djela preko tri godine (v. gore). Uslovi za ovaj postupak su pored težine krivičnog djela još i postojanje dovoljno dokaza o krivičnom djelu i njegovom učiniocu, te prijedlog javnog tužioca. Sadržaj ovog prijedloga je zakonom utvrđen i obuhvata lične podatke optuženog, činjenični opis djela, pravnu kvalifikaciju, dokaze s kojima raspolaže tužilaštvo, i vrstu i visinu sankcije ili mjere koja se predlaže sudu. U prijedlogu za izdavanje kaznenog naloga javni tužilac može predložiti izricanje taksativno navedenih krivičnih sankcija ili mjera: 1. novčanu kaznu u visini od 10 do 100 dnevnih iznosa; 2. uslovnu osudu s utvrđenom kaznom zatvora do tri mjeseca ili novčanom kaznom; 3. zabranu upravljanja motornim vozilom do dvije godine; 4. konfiskaciju imovine i imovinske koristi koja je pribavljena krivičnim djelom i 5. oduzimanje predmeta. Prihvatajući ovaj prijedlog, sudija pojedinac presudom izriče predloženu sankciju ili mjeru (jednu ili više njih) i u obrazloženju presude iznosi dokaze koji opravdavaju izricanje kaznenog naloga. Krivičnoprocesni subjekti kojima se dostavlja presuda su javni tužilac, optuženi i njegov branilac,

27 Kalajdziev, G., Buzarovska, G. (2009), Ključne novine u Zakonu o krivičnom postupku Republike Makedonije, u: Đorđe Ignjatović (ur.), Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, III deo, Pravni fakultet. Beograd, str. 349-367.

s poukom optuženom da može izjaviti prigovor. Uslovi za izjavljivanje prigovora su isti kao i u važećem pravu, kao i pravne posljedice u smislu da ulaganjem blagovremenog i dopuštenog prigovora dolazi do zakazivanja glavnog pretresa u skladu sa specifičnim odredbama o glavnom pretresu u skraćenom postupku. Konačno, novi propisi regulišu postupak neprihvatanja prijedloga za izdavanje kaznenog naloga, te donošenje odluke o zakazivanju glavnog pretresa. S tim u vezi treba navesti da su ta zakonska rješenja identična još uvijek važećim propisima o spomenutim odlukama sudije pojedinca.

Zakon o kaznenom postupku Slovenije (Zakon o kazenskem postopku, službeni prečišćeni tekst, Uradni list RS, br. 32/2012) u odjeljku D obuhvata, između ostalog, i odredbe o skraćenom postupku (čl. 429-445) i postupku za izdavanje kaznenog naloga (čl. 445a-445e). I jedan i drugi postupak primjenjuju se na krivična djela za koja je propisana novčana kazna kao glavna kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Koji su uslovi za izdavanje kaznenog naloga i po kakvim se pravilima odvija taj oblik pojednostavljenog postupanja? Inicijativa za pokretanje ovog postupka je, kao i u prethodno poređenim procesnim zakonima, u rukama državnog tužioca. Dovoljno je da je riječ o lakšim krivičnim djelima, pa da tužilac prilikom ulaganja optužnog prijedloga predloži sudu izdavanje kaznenog naloga i izricanje krivične sankcije ili mjere bez održavanja glavnog pretresa. Državni tužilac može predložiti izricanje sljedećih krivičnih sankcija ili mjera: 1. novčanu kaznu; 2. zabranu upravljanja motornim vozilom; 3. uslovnu osudu s utvrđenom novčanom kaznom ili utvrđenom kaznom zatvora do šest mjeseci; 4. sudsku opomenu; 5. oduzimanje predmeta i 6. oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.

Na inicijativu tužioca prvi odgovara sudija pojedinac, koji može prihvatiti prijedlog ili ne. Naime, ako se složi s prijedlogom, sudija presudom izdaje kazneni nalog, čije obrazloženje obuhvata samo dokaze iz optužnog prijedloga koji opravdavaju izricanje predlagane sankcije ili mjere bez održavanja glavnog pretresa. Kazneni nalog mora sadržavati i pouku optuženom o pravu na prigovor, odnosno o posljedicama koje nastupaju ako prigovor ne bude uložen i koje se ogledaju u pravosnažnosti sudske odluke o kaznenom nalogu i izvršenju izrečene krivične sankcije ili mjere. Ovjereni prepis presude koja sadrži kazneni nalog dostavlja se optuženom i njegovom braniocu, ako ga ima, i državnom tužiocu. Rok za ulaganje prigovora iznosi osam dana od uručivanja presude s kaznenim nalogom, može biti u pisanom obliku ili usmeno na zapisnik kod suda, te može sadržavati prijedloge o dokazima koji bi se izveli na glavnom pretresu. Prihvatanje prigovora u smislu blagovremenosti i dopuštenosti ima za posljedicu ukidanje presuda s kaznenim nalogom i nastavljanje krivičnog pos-

tupka po odredbama koje se primjenjuju na glavnom pretresu u skraćenom krivičnom postupku. Pogledajmo još mogućnost sudije da ne prihvati prijedlog tužioca za izricanje kaznenog naloga, polazeći od sadržine predloženih dokaza, kao i prijedloga za izricanje odgovarajuće krivične sankcije ili mjere. Posmatrano uopšteno, u toj procesnoj situaciji sudija zakazuje glavni pretres, a optuženom se uručuje optužni prijedlog bez prijedloga za izdavanje kaznenog naloga.

Zakonik o krivičnom postupku Srbije (Službeni list SRJ, br. 70/2001 i 68/2002 i Službeni glasnik RS, br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005, 49/2007, 20/2009, 72/2009 i 76/2010) poznaje skraćeni postupak (čl. 433-448), postupak za kažnjavanje prije glavnog pretresa (čl. 449-454) i postupak za kažnjavanje i izricanje uslovne osude od strane istražnog sudije (čl. 455-458). Novi procesni zakon – Zakonik o krivičnom postupku (Službeni glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012), čija se primjena očekuje od 1. oktobra 2013. godine (izuzev u postupcima za krivična djela za koja je posebnim zakonom određeno da postupa javno tužilaštvo posebne nadležnosti od 15. januara 2012. godine) uređuje u Glavi XX skraćeni postupak, koji se vodi za krivična djela za koja je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina (čl. 495-511). U okviru tih zakonskih rješenja, ako javni tužilac na osnovu prikupljenih dokaza smatra da nije potrebno održavanje glavnog pretresa, u optužnom prijedlogu može staviti zahtjev da se zakaže ročište za izricanje krivične sankcije za krivična djela za koja se može izreći kao glavna kazna novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina (čl. 512-518).

U čemu se ogledaju specifičnosti još uvijek važećih procesnih rješenja, odnosno onih procesnih odredbi čija se primjena tek očekuje? U aktuelnom Zakoniku o krivičnom postupku, pod zajedničkim nazivom – postupci za izricanje krivičnih sankcija bez glavnog pretresa – govori se o kažnjavanju prije glavnog pretresa za krivična djela za koja se može izreći novčana kazna kao glavna kazna ili kazna zatvora do tri godine, odnosno o ubrzanom postupku za izricanje uslovne osude kod krivičnih djela za koja je propisana novčana kazna kao glavna kazna ili kazna zatvora do pet godina.

Kažnjavanje prije glavnog pretresa preduzima se na prijedlog javnog tužioca, a rješenje o kažnjavanju bez održavanja glavnog pretresa donosi sudija. Takav prijedlog javni tužilac stavlja u optužnom prijedlogu, kad ocijeni da održavanje glavnog pretresa nije potrebno. Rješenjem o kažnjavanju sudija može izreći: 1. novčanu kaznu; 2. kaznu rada u javnom interesu; 3. kaznu oduzimanja vozačke dozvole ili 4. uslovnu osudu i uz njih jednu ili više od sljedećih mjera: oduzimanje predmeta, zabranu upravljanja motornim vozilom i oduzimanje imovinske koristi. Ovo rješenje donosi se nakon saslušanja okrivljenog, te pribavljanja podataka o njegovim ranijim osudama i njegovoj ličnosti.

Rješenje o kažnjavanju mora da sadrži navod da je prijedlog javnog tužioca prihvaćen, zatim lične podatke okrivljenog, djelo za koje se oglašava krivim, uz navođenje činjenica i okolnosti koje čine obilježja krivičnog djela i od kojih zavisi primjena određene odredbe krivičnog zakona, zakonski naziv krivičnog djela i koje su odredbe krivičnog i drugog zakona primijenjene, odluku o izrečenoj kazni i mjeri, kao i odluku o upućivanju ovlaštene osobe na ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva u parničnom postupku, obrazloženje izrečene kazne i mjere, pouku o pravu na prigovor, kao i upozorenje da će po proteku roka za prigovor, ako ne bude podnesen, rješenje o kažnjavanju postati pravosnažno. Rješenje o kažnjavanju se dostavlja javnom tužiocu i okrivljenom, koji može u roku od osam dana od dana dostavljanja podnijeti već spomenuti prigovor protiv rješenja o kažnjavanju. Podnošenjem, kako to zakon kaže, blagovremenog prigovora postupak se nastavlja u pravcu zakazivanja glavnog pretresa po optužnom prijedlogu javnog tužioca. U postupku po optužnom prijedlogu sudija nije vezan prijedlogom javnog tužioca za kažnjavanje. Sasvim očekivano, zakonodavac je propisao da ako sudija utvrdi da pretpostavke za donošenje rješenja o kažnjavanju nisu ispunjene, dostaviće optužbu osumnjičenom i odmah će zakazati glavni pretres.

Postupak za kažnjavanje i izricanje uslovne osude od strane istražnog sudije vezuje se, između ostalog, i uz potpuno priznanje učinioca krivičnog djela, datog u prisustvu branioca istražnom sudiji, odnosno organu unutrašnjih poslova. Ovo priznanje mora biti potkrijepljeno i drugim dokazima prikupljenim u istrazi. Prijedlog da se umjesto glavnog pretresa zakaže posebno javno ročište pred istražnim sudijom javni tužilac ispisuje u svojoj optužnici odmah nakon završene istrage, a najkasnije u roku od osam dana. Presuda se može donijeti nakon saslušanja stranaka i uz izričiti pristanak okrivljenog. Primjenu ovog postupka isključuje podnošenje prigovora od strane okrivljenog i njegovog branioca, u roku od osam dana od dana dostavljanja optužnice. Izricanje presude od strane istražnog sudije može uslijediti i po prijedlogu okrivljenog u roku od osam dana od dana dostavljanja optužnice, ako se s time saglase javni tužilac i istražni sudija. Ova presuda može se pobijati žalbom, u roku od osam dana od dana dostavljanja.²⁸

Novi krivičnoprocesni odnosi odrazili su se i na koncepciju pojednostavljenih procesnih formi. Tako je donošenjem novog Zakonika o krivičnom postupku, prvo, prošireno vođenje skraćenog postupka za krivična djela za koja

28 Bejatović, S. (2009), Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima i njihov doprinos efikasnosti krivičnog postupka, u: Alternativne krivične sankcije i pojednostavljene forme postupanja / Zoran Stojanović... i dr. /, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije. Beograd, str. 95-98; Vasiljević, T., Grubač, M. (2005), Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Deseto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Justinijan, Beograd, str. 777-782.

je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina, drugo, umjesto kažnjavanja prije glavnog pretresa predviđeno je ročište za izricanje krivične sankcije i, treće, ukinut je postupak za kažnjavanje i izricanje uslovne osude od strane istražnog sudije. Našu pažnju usmjerit ćemo na ročište za izricanje krivične sankcije, ostavljajući po strani opšte odredbe o skraćenom postupku koji se ogleda, između ostalog, i u zakazivanju glavnog pretresa po optužnom prijedlogu, odnosno privatnoj tužbi.²⁹

Koji su uslovi za održavanje ročišta za izricanje krivične sankcije? Prvo, težina krivičnog djela, s obzirom na to da je zakonom utvrđeno da javni tužilac može u optužnom prijedlogu staviti zahtjev za održavanje ročišta za izricanje krivične sankcije za krivična djela za koja se može izreći kao glavna kazna novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. Drugo, takav zahtjev javni tužilac može staviti ako smatra da na osnovu složenosti predmeta i prikupljenih dokaza, a naročito usljed hapšenja okrivljenog pri izvršenju krivičnog djela ili priznanja da je učinio krivično djelo, održavanje glavnog pretresa nije potrebno. Treće, taksativno su navedene sankcije koje javni tužilac može predložiti sudu da se okrivljenom izrekne: 1) kazna zatvora u trajanju do dvije godine, novčana kazna do dvjesto četrdeset dnevnih iznosa, odnosno do petsto hiljada dinara ili uslovna osuda s utvrđivanjem kazne zatvora do jedne godine ili novčane kazne do sto osamdeset dnevnih iznosa, odnosno do trista hiljada dinara i vremenom provjeravanja do pet godina – ako je okrivljeni priznao da je učinio krivično djelo za koje je propisana kazna zatvora do pet godina; 2) kazna zatvora u trajanju do jedne godine, novčana kazna do sto osamdeset dnevnih iznosa, odnosno do trista hiljada dinara, kazna rada u javnom interesu do dvjesto četrdeset sati, kazna oduzimanja vozačke dozvole u trajanju do jedne godine, uslovna osuda s utvrđivanjem kazne zatvora do godinu dana ili novčane kazne do sto osamdeset dnevnih iznosa, odnosno do trista hiljada dinara i vremenom provjeravanja do tri godine, uz mogućnost stavljanja okrivljenog pod zaštitni nadzor ili sudsku opomenu – ako je okrivljeni učinio krivično djelo za koje je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Ispitivanje zahtjeva za održavanje ročišta prati upravo navedene zahtjeve, i na osnovu tog nalaza sudija će odrediti ročište za izricanje krivične sankcije ili glavni pretres. Ročište za izricanje krivične sankcije naređuje sudija ako se složi za zahtjevom. Ročište se održava u roku od 15 dana od dana donošenja naredbe. Na ročište se pozivaju stranke i branilac, a uz poziv se

29 Opširnije: Ilić, G. P., Majić, M., Beljanski, S., Trešnjev, A. (2012), Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Prema Zakoniku iz 2011. godine sa s izmenama i dopunama iz 2011, Službeni glasnik, Beograd, str. 997-1005.

optuženom i njegovom braniocu dostavlja i optužni prijedlog. Poziv optuženom mora se dostaviti tako da između dana dostavljanja poziva i dana održavanja ročišta ostane najmanje pet dana. Ročište za izricanje krivične sankcije počinje sažetim izlaganjem javnog tužioca o dokazima kojima raspolaže i o vrsti i mjeri krivične sankcije čije izricanje predlaže. Nakon toga sudija poziva optuženog da se izjasni i upozorava ga na posljedice saglašavanja s navodima javnog tužioca. Sudija će odmah po okončanju ročišta za izricanje krivične sankcije donijeti osuđujuću presudu ili naredbu o zakazivanju glavnog pretresa. Dakle, tokom ovog postupka, u dva navrata sudija ima mogućnost da otvori glavni pretres. Prvi put, ako ne prihvata zahtjev tužioca za održavanje ročišta, jer je, npr., u pitanju teže krivično djelo ili složenost predmeta i prikupljeni dokazi ukazuju na potrebu održavanja glavnog pretresa. Drugi put na ročištu ako se optuženi nije saglasio s prijedlogom javnog tužioca ili ako sudija nije prihvatio prijedlog javnog tužioca. Dakle, odluke kojima se okončava ročište mogu biti osuđujuća presuda ili naredba o određivanju glavnog pretresa.

S obzirom na to da se osuđujuća presuda donosi kako onda kad se optuženi saglasio s prijedlogom javnog tužioca iznesenim na ročištu, tako i onda kad se nije odazvao na poziv za ročište, zakonski propisi regulišu ulaganje prigovora na osuđujuću presudu upravo u ovom drugom slučaju. Dakle, protiv presude kojom se izriče sankcija ili mjera, optuženi nema pravo na ulaganje prigovora ili žalbe, o čemu ga blagovremeno poučava sudija. Međutim, u slučaju donošenja osuđujuće presude na ročištu na kome optuženi nije prisutan, optuženi i njegov branilac mogu u roku od osam dana od dana dostavljanja sudske odluke podnijeti prigovor protiv osuđujuće presude. Ulaganje prigovora koji je blagovremen i dozvoljen za sudiju znači obavezu zakazivanja glavnog pretresa po optužnom prijedlogu javnog tužioca. Na glavnom pretresu sudija nije vezan za prijedlog javnog tužioca u pogledu vrste i mjere krivične sankcije. Konačno, ako protiv presude ne bude uložen prigovor, presuda stupa na pravnu snagu.

5. Zaključna razmatranja o skraćenim i pojednostavljenim formama krivičnog postupka

Iz ovog pregleda o pojednostavljenim mogućnostima vođenja krivičnog postupka jasna je zajednička težnja – ubrzanje raspravljanja o krivičnom događaju i izricanje sankcije ili mjere uz uvažavanje osnovnih procesnih prava optužene osobe. Izbor modela skraćenih krivičnih postupaka i njihovi zakonski nazivi, njihova organizacija, odstupanja od opšteg toka redovnog krivičnog postupka, nadležnost za sumarne procesne forme, obim primjene procesnih garancija, sve to, kao i druga pitanja koja se mogu postaviti, zavise od organizacije tradi-

cionalnog modela krivičnog postupka, efikasnog odvijanja krivičnog postupka za određena krivična djela, specifičnosti i opterećenosti konkretnog krivičnog pravosuđa, kao i od raspravljanja o dugotrajnosti krivičnih postupaka u smislu otklanjanja onih prepreka koje usporavaju tok konkretnog krivičnog postupka.

Zajedničke karakteristike težnje rasterećenja krivičnog pravosuđa pojednostavljenjem procesnih oblika i instituta kroz koje se razvija krivični postupak su sljedeće:

1. Odlučujući uticaj na zakonodavno regulisanje i primjenu skraćenih i pojednostavljenih formi jeste težina krivičnog djela. Iako prethodni komparativni pregled ne ulazi u detaljnije opisivanje različitih pitanja koja se postavljaju s tim u vezi, ipak se može uočiti da presudan uticaj na oblikovanje pojednostavljenih procesnih formi ima težina krivičnog djela. Tako su postupci za izdavanje kaznenog naloga i kažnjavanje bez glavnog pretresa, odnosno ročišta za izricanje sankcije mogući za krivična djela za koja je propisana novčana kazna kao glavna kazna ili kazna zatvora do tri, odnosno do pet godina.³⁰ Time se potvrđuje odavno iskazan stav da pojednostavljene procesne forme i nastaju zato da reakcija u okviru krivičnog pravosuđa bude jednostavnija i brža u odnosu na ona krivična djela koja u materijalnom krivičnom zakonu čine gotovo 2/3 propisanih inkriminacija i koja preovladavaju i u krivičnom pravosuđu.

2. Uočava se sličnost, pa čak i identičnost, krivičnih sankcija i mjera koje se mogu izreći bez održavanja glavnog pretresa. U ovom komparativnom pregledu tako smo zabilježili da sva prava predviđaju izricanje novčane kazne (u određenom iznosu), uslovnu osudu (sa ili bez zakonskog određenja o utvrđenom iznosu novčane kazne ili utvrđenoj visini kazne zatvora), oduzimanje imovinske koristi, oduzimanje predmeta; neka od njih su još i rad u javnom interesu, sudska opomena, zabrana vršenja određenih poziva, djelatnosti ili dužnosti, objavljivanje presude s kaznenim nalogom u sredstvima javnog informisanja, zabrana upravljanja motornim vozilom (u propisanom trajanju), kazna oduzimanja vozačke dozvole, kazna lišenja slobode (u određenom trajanju) ili uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom.

3. Bez obzira na to o kojem obliku skraćenog postupanja govorimo (da li je riječ o izdavanju kaznenog naloga, kažnjavanju bez glavnog pretresa, izricanju presude u istrazi ili poslije njenog okončanja, ročištu za izricanje sankcije), svaki od njih mijenja strukturu redovnog krivičnog postupka i iz svoje organizacije „gubi“ stadij glavnog pretresa.

30 Po strani ostavljamo druge forme pojednostavljenog postupanja koje se u zakonskim tekstovima označavaju kao skraćeni postupci, i koji se vode za krivična djela ne samo do tri, odnosno do pet godina, nego i za teža djela, do osam, pa čak i 12 godina (npr., u Hrvatskoj). V. prethodne napomene o tome.

4. S obzirom na to da se sudska odluka o krivičnoj sankciji ili mjeri donosi bez glavnog pretresa, u pogledu dokaznog materijala postoji jedinstven stav da tužilac mora raspolagati s dovoljno dokaza o krivičnom djelu i učiniocu.

5. U svakom od ovih pojednostavljenih modela očekuje se inicijativa javnog tužioca po službenoj dužnosti, u slučaju da raspolaže s dovoljno dokaza o djelu za koje je dozvoljena takva forma postupanja i njegovom učiniocu. Neka prava ovakvo postupanje tužioca vežu još i uz lišenje slobode i priznanje osumnjičenog.

6. Među zajedničke karakteristike mora se uključiti i ostvarivanje prava na odbranu. Nacionalni propisi o izricanju krivične sankcije ili mjere bez održavanja glavnog pretresa koncentrišu se na izjašnjavanje učinioca krivičnog djela o prijedlogu tužioca, prihvatanje takvog prijedloga kao uslova za vođenje ovakvog postupka i donošenje osuđujuće presude izvan glavnog pretresa, ulaganje žalbe ili prigovora na presudu kojom je izrečena krivična sankcija ili mjera, te ostvarivanje prava na odbranu uz pomoć branioca.

7. Neizostavno se uz stranke mora spomenuti i sudija pojedinac. Njegova aktivna uloga, prava i dužnosti jasno su istaknute u zakonskim tekstovima. One se kreću od razmatranja prijedloga tužioca za kažnjavanjem bez glavnog pretresa i donošenja presude ako sudija prihvati prijedlog tužioca, do mogućnosti neprihvatanja takvog prijedloga i upućivanja predmeta na glavni pretres.

8. Kakav je položaj oštećenog? Uloga oštećenog se ne izdvaja posebno. Uglavnom se spominje imovinskopravni zahtjev u smislu prava na njegovo podnošenje, ili se detaljnije razrađuje postupanje s ovim zahtjevom (naročito u odnosu na institut oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom).

Završavajući ovaj regionalni uporednopravni osvrt moguće je reći da zakonodavci imaju pravo što pažnju usmjeravaju na pojednostavljene procesne forme i tako naglašavaju važnost sumarnog postupka za jednostavnije i ekonomičnije postupanje u okviru krivičnog pravosuđa, naročito za lakša krivična djela.³¹ Kad je riječ o krivičnom pravosuđu u Bosni i Hercegovini, imajući u vidu doktrinarne rasprave, te rješenja u uporednom pravu, sasvim je jasno da se ne posvećuje dovoljno pažnje ovim temama. Naime, na osnovu uporednopravnog osvrta moguće je tvrditi da se na efikasnost krivičnog postupka utiče propisivanjem različitih oblika pojednostavljenih postupaka. Sva procesna prava, osim procesnih zakona u Bosni i Hercegovini, poznaju, uz postupak za

31 O mogućnosti zamjene ovih postupaka, naročito postupka za izdavanje kaznenog naloga, drugim mehanizmima, npr., dogovor između tužioca i optuženog, zatim pomirenje između optuženog i oštećenog na temelju odluke državnog tužioca ili suda, ili o njihovom preoblikovanju v. Bošnjak, M. (2006), Izbirni mehanizmi v kazenskom postupku, u: Izhodišča za nov model kazenskoga postpoka. Urednica Katja Šugman, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana, str. -.

izdavanje kaznenog naloga ili postupak za kažnjavanje bez glavnog pretresa, još i skraćeni postupak koji se pokreće na osnovu optužnog akta ovlaštenog tužioca kada postoji opravdana sumnja da je određena osoba učinila krivično djelo i u okviru kojeg se sankcija ili mjera izriče na glavnom pretresu. Još ako ponovimo da u Bosni i Hercegovini na zakonodavnom planu nisu prihvaćeni ni zahtjevi o široj primjeni načela oportuniteta krivičnog gonjenja kroz otklanjanje krivičnog postupka, onda možemo podvući da je naš pravosudni sistem opterećen ne samo složenijim i teškim krivičnim djelima, već i onim koja se svrstavaju u kategoriju lakših i jednostavnijih.

6. Literatura

- Bavcon, Lj. (2000), Novejše težnje in modeli za obravnavanje bagatelne kriminalitete, u: Uveljavljanje novih institutov kazenskoga materialnega in procesnega prava. Ur. Ljubo Bavcon, Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 15-25.
- Bejatović, S. (2009), Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima i njihov doprinos efikasnosti krivičnog postupka, u: Alternativne krivične sankcije i pojednostavljene forme postupanja /Zoran Stojanović... i dr. / Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, 77-104.
- Bošnjak, M. (2006), Izbirni mehanizmi v kazenskem postopku, u: Izhodišča za nov model kazenskoga postopka. Urednica Katja Šugman, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana, 419-459.
- Brants-Langeraar, C. H. (2007), „Consensual Criminal Procedures: Plea and Confession Bargaining and Abbreviated Procedures to Simplify Criminal Procedure“. *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 11.1 (May), <http://www.ejclo.org>
- Brkić, S. (2004), Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme, Pravni fakultet, Novi Sad, 496.
- Đurđević, Z. (2011), Suvremeni razvoj hrvatskog kaznenog procesnog prava s posebnim osvrtom na novelu ZKP iz 2011, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18, br. 2, 311-357.
- Herrmann, J. (1997), Modeli reforme glavne rasprave u kaznenom postupku u Istočnoj Europi: usporednopravna perspektiva, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 4, br. 1, 2552-78.
- Ilić, G. P., Majić, M., Beljanski, S., Trešnjev, A. (2012), Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Prema Zakoniku iz 2011. godine s izmenama i dopunama iz 2011, Službeni glasnik, Beograd.

- Informacija o primjeni Zakonika o krivičnom postupku (2012), Vlada Crne Gore, Ministarstvo pravde, Podgorica, 7.
- Izvještaj o primjeni zakona o krivičnom postupku na sudovima u Bosni i Hercegovini (2004), OSCE, Sarajevo, 54.
- Izvještaj o provođenju Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini za 2009. godinu, Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine.
- Kalajdziev, G., Buzarovska, G. (2009), Ključne novine u Zakonu o krivičnom postupku Republike Makedonije, u: Đorđe Ignjatović (ur.), Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, III deo, Pravni fakultet, Beograd, 349-367.
- Pavičić, A., Bonačić, M. (2011), Skraćeni postupak prema novom Zakonu o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18, br. 2, 489-520.
- Pavišić, B. i sur. (2010), Kazneno postupovno pravo, 3. izdanje, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.
- Radulović, D. (2009), Komentar Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore, Pravni fakultet, Podgorica.
- Sijerčić-Čolić, H. (2003), Konsenzualni modeli u novom procesnom zakonodavstvu BiH, Pravo i pravda, vol. 2, br. 1-2, 69-90.
- Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomerađić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M. (2005), Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo.
- Sijerčić-Čolić, H. (2008), krivično procesno pravo – regionalna pravna pravila o krivičnom postupku, Pravo i pravda, vol. 7, br. 1, 7-47.
- Sijerčić-Čolić, H. (2011), Otklanjanje krivičnog postupka kroz načelo oportuniteta krivičnog gonjenja, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LIV, 301-329.
- Simović, M. (2007), Osvrt na nova rješenja predložena u Zakon u o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine koja se odnose na glavni postupak, postupak pravnih lijekova i posebne postupke, Pravo i pravda, vol. 6, br. 1, 45-92.
- Simović, M. N. (2009), Načelo oportuniteta u krivičnom procesnom pravu zakonodavstvu Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, u: Oportunitet krivičnog gonjenja (Vojislav Đurđić i dr.), Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu. Beograd, 145-170.
- Simović, M. N. (2009), Pojednostavljene forme postupanja u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine (zakonska rješenja i iskustva u dosadašnjoj primjeni), u: Alternativne krivične sankcije i pojednostavljene

- forme postupanja /Zoran Stojanović... i dr./, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, 195-226.
- Stojanović, Z. (2009), Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima i alternativne krivične sankcije, u: Alternativne krivične sankcije i pojednostavljene forme postupanja /Zoran Stojanović... i dr. /, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, 15-38.
 - Thaman, S. C. (2007), „Plea-bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases“. *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 11.3 (December), <http://www.ejclo.org>.
 - Vasiljević, T., Grubač, M. (2005), Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Deseto izmenjeno i dopunjeno izdanje. Justinijan, Beograd.
 - Vranj, V. (2009), Alternativne mjere i sankcije u krivičnom zakonodavstvu i praksi u Bosni i Hercegovini, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.

*

*

*

Dr Hajrija Sijerčić-Čolić

Faculty of Law University of Sarajevo

PROCEDURE FOR THE ISSUE OF PENAL WARRANT: LEGISLATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AND COMPARATIVE LEGAL PREVIEW

The paper analyzes the concepts related to abbreviated and simplified forms of criminal procedures. Today there are a number of abbreviated procedures and simplified trials in national criminal procedure systems. Regardless of their normative regulation and regardless of how the positive law calls them, they open up a path to rationalisation of criminal procedures, remove the longevity of criminal procedures and accelerate them, and enable fast completion of criminal procedure and passing of judgement to the defendant, especially after confessing to a criminal act. From regional perspective, special attention is focused to the simplified forms of criminal procedures where a criminal sanction or measure is delivered beyond the stage of main trial. The closing arguments refer to common characteristics of simplified procedure forms and institutes in Bosnia and Herzegovina, Croatia, Montenegro, Serbia, and Slovenia.

Keywords: *abbreviated criminal proceedings, process of issuing criminal order, comparative view, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Montenegro, Serbia, and Slovenia.*